

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ—15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

1927

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ," - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 44
ΑΘΗΝΑΙ

1. «Τὸ ἀνακοινωθὲν τοῦ Ναυαρίνου»—Αὐτοχαλκογραφία τοῦ Σαρλέ.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ

[Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτον διάλεξιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ κ. Σπῦρος Παλπᾶς γαλλιστὶ εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρείαν, μεταφράζομεν κατωτέρω τὸ γ' μέρος, ὅπου ἱστορεῖται τόσον πιστὰ καὶ ὠραία ἢ ἐκ τῆς Ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου ἐντύπωσις εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Εὐρώπην. Αἱ συνοδεύουσαι τὸ ἄρθρον εἰκόνες, τῆς ἐποχῆς μετὰ τῆς ἐκτὸς-κειμένου δημοσιευομένης, μᾶς παρεχωρήθησαν ἐπίσης ὑπὸ τοῦ κ. Παλπᾶ, ὁ ὁποῖος τὰς συνέλεξε.—τὰς ἀνεῦρε μᾶλλον—καὶ τὰς ἐφωτογράφησε διὰ τὴν διάλεξίν του. Μόνον τὸ «Ἀνακοινωθὲν τοῦ Ναυαρίνου» ἔγεινεν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ ἀντίτυπον τῆς χαλκογραφίας, ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Στεφ. Ξενοπούλου, ὁ ὁποῖος καὶ γράφει εἰς τὸ Δεκαπενθήμερον περὶ τοῦ σπανίου τούτου δοκουμέντου.—Σ. τ. Δ.]

Εἰς τὴν Σμύρνην ὅπου ἡ εἶδησις τῆς ναυμαχίας ἔγεινε γνωστὴ ἀπὸ τὸν κατόπιν Γενικὸν Πρόξενον τῆς Γαλλίας ἐν Ἑλλάδι, βαρῶνον Ρουέν, γράφει ὁ Prokesh Osten στὰς «Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν Ἀνατολή» ἐφοβήθησαν ὅτι θὰ γίνουσι σφαγαὶ καὶ ἠναγκάσθη ὁ ἴδιος ὁ Πασᾶς, οἱ ἄλλοι πρόξενοι καὶ ὁ Ρουέν νὰ λάβουν δραστήρια μέτρα διὰ ν' ἀποτρέψουν τὴν βεβαίαν καταστροφὴν. Ἦτο τόσον μεγάλος ὁ φόβος τῶν ἀντιποίνων ἐκ μέρους τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου, ὥστε ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι πὺ παρεθέριζαν ἀκόμη, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Σμύρνην, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐσπευσμένην φυγὴν πὺ ἔμοιαζε μὲ πανικόν, ἐποδοπατήθησαν πολλὰς γυναῖκες καὶ παιδιὰ.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ ἀντίκτυπος τῆς ναυμαχίας ἦτο σοβαρώτερος, παρ' ὅλον πὺ οἱ πρέσβεις τῶν ξένων Δυνάμεων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν μάθει τὴν εἶδησιν ἐνωρίτερα

ἀπὸ τὸν Σουλτάνον, προσεπάθησαν νὰ τὸν κάμουν νὰ ἀποδοκιμάσῃ τὴν ἀντίστασιν τοῦ Ἰμβραήμ καὶ τὰς ἐν Μεσσηνίᾳ βιαιοπραγίας του, ὥστε νὰ φανῇ ἡ στάσις τοῦ Αἰγυπτίου ἐντελῶς αὐθαίρετος καὶ ἡ ναυμαχία νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓνα λυπηρὸν λάθος.

Τὴν ἐντύπωσιν πὺ προξένησεν ἡ εἶδησις εἰς τὰ ἀνάκτορα περιγράφει ὠραιότατα ὁ Driault: «Ἡ ταραχὴ εἰς τὰ ἀνάκτορα ἦταν μεγάλη, γράφει ὁ διακεκριμένος συγγραφεὺς τῆς «Διπλωματικῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος»,—«ἡ ἀνησυχία, ἡ ἀπελπισία, ἡ κατάπληξις, ὁ θυμὸς, ὅλα τὰ πλέον ἀλληλοσυγκρουόμενα αἰσθήματα ἐβασίλευαν εἰς τὸ Σεράγι. Ὁ Σουλτάνος ἔμεινεν ἐπὶ πολλὰς νύκτας ἐντελῶς ἄπνους. Ἡ ταραχὴ του ἦταν φοβερή. Παρ' ὅλον πὺ αἱ συχνὰ καὶ ἄφθονοι ρινορραγίαι τὸν εἶχαν ἀνακουφίσει, ἐφοβοῦντο διαρκῶς διὰ τὴν ὑγίαν του. Δὲν ἔλυε τὴν πένθιμον σιωπὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο βυθισμένος, παρὰ διὰ νὰ δη-

λώση ὅτι θὰ ἐξολόθρευε ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅλους τοὺς Φράγκους.

Ἐκάλεσε τὸν ἐπισημότερον ἀπὸ τοὺς ἀστρολόγους του, καὶ αὐτὸς τοῦ εἶπε ὅτι προέβλεπε σφαγὰς, σεισμούς καὶ πείναν. Οἱ Ἕλληνες τοῦ Γαλιτᾶ καὶ τοῦ Πέραν ἐξεδήλωναν τὸν ἐνθουσιασμόν των στοὺς δρόμους καὶ ἐπαγρυπνοῦσαν τὴν πῦσιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν τοῦ εἶχαν φθάσει τὰ πράγματα, καὶ χωρὶς νὰ εἶναι κανεὶς ἀστρολόγος μπορούσε νὰ προμαντεύσῃ συμφορὰς¹.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐπίσημος ἀναγγελία τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου εἰς τὸ πραγματικόν τῆς μεγέθος, ἔγεινεν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ναύαρχον Δὲ Ριγνὺ πρὸς τὸν πλοίαρχον μιᾶς γολέττας, τὴν ὁποίαν συνήντησε παρὰ τὰ Κύθηρα, ὑπὸ τύπον ἐπιστολῆς ἀπευθυνομένης ἐκ μέρους τῶν τριῶν ναυάρχων πρὸς τὴν προσωρινὴν Κυβέρνησιν. Ἄλλ' ἤδη, ὀλίγας ἡμέρας ἔνωρίτερον, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μίαν ἐπιστολὴν ἡ ὁποία ἐστάλη τὴν 24 Ὀκτωβρίου εἰς τὸν Καποδίστριαν, οἱ ἐπίσημοι κύκλοι εἶχον μάθει ὅτι ὁ Ἀγγλικὸς στόλος εἶχεν ἔνωθεῖ μὲ τὸν Ρωσικὸν καὶ ὅτι εἶχε δοθεῖ μιὰ μεγάλη ναυμαχία ἐκ μέρους τῶν δύο αὐτῶν μόνον Δυνάμεων πρὸς τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον².

Ὅπως δὴποτε ἡ Ἐλευθέρα Ἑλλὰς εἶχε καταληφθεῖ ὀλόκληρος ἀπὸ ἔξαλλον χαρὰν ἀνάμικτον μὲ δυσπιστίαν. Ὁ Γάλλος Fouquier, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὗρισκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, γράφει ὅτι οἱ Ἕλληνες προτοῦ νὰ πιστεύσουν τὴν εἶδησιν ἠνάγκασαν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τοὺς τὴν εἶχαν ἀναγγεῖλαι νὰ ὀρκισθοῦν ὅτι λέγουν τὴν ἀλήθειαν.

Εἰς τὸν Πόρον ἐσημαιοστολίσθησαν ὅλα τὰ κτίρια, καὶ ἐδόθη μιὰ ἐορτὴ πρὸς τιμὴν τῶν ναυάρχων.

Εἰς τὸ Ναύπλιον, γράφει ἓνας ἄλλος Γάλλος, ὁ φιλέλλην συνταγματάρχης Daniel, εἰς μίαν ἐπιστολὴν του δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Μέλισσαν», οἱ κάτοικοι ἐνηγκαλίζοντο ἀλλήλους καὶ τὰ

ὀνόματα τῶν βασιλέων τῆς Ρωσσίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας εὗρισκοντο εἰς τὰ στόματα ὄλων συνοδευόμενα ἀπὸ εὐχὰς. Τὴν Παρασκευὴν 26ην Ὀκτωβρίου ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων, ὠθούμενος ἀπὸ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐορτάσῃ αὐτὴν τὴν νίκην, ἡ ὁποία ἀπέδωσε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν πατρίδα των, συνεκεντρώθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου, ὅπου εὗρισκετο ἤδη ὁ Μητροπολίτης μὲ ὄλον τὸν κλῆρον. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἦσαν συγκεντρωμένοι ὁ πρίγκιψ Ὑψηλάντης, οἱ στρατηγοὶ Κωλέττης, Στράτος κτλ. καὶ ἀπειράριθμον πλῆθος Ἑλλήνων στρατιωτικῶν παντὸς βαθμοῦ. Ὁ Μητροπολίτης ἐλειτούργησε καὶ ἔψαλε τὴν Δοξολογίαν. Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ τελετὴ, ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Νικόλαος Σκοῦφος καὶ εἰς πειστικὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ ἀγόρευσιν συνέστησε εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ὁμόνοιαν, τὴν κατασίγασιν τῶν παθῶν καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους. Τοὺς παρέστησε τὸν Καποδίστριαν, τὸν ὁποῖον ἐπερίμεναν ὅλοι ἀνυπομόνως, ὡς τὸν προστάτην Θεὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξώρκισε τοὺς Ρουμελιῶτες νὰ ἔνωθοῦν μὲ τοὺς συμπατριώτας των διὰ νὰ σώσουν τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὴν Ὑδραν ἡ δοξολογία ἐψάλη τὴν Κυριακὴν 28 τοῦ μηνὸς εἰς τὸν ναὸν τῆς μονῆς τῆς Ἀναλήψεως. Παρίστατο ὄλος ὁ κλῆρος, αἱ ἀρχαὶ καὶ ἀπειρον πλῆθος λαοῦ. Τὴν συγκλητικὴν αὐτὴν τελετὴν συνώδευσαν εἴκοσι καὶ ἓνας κανονιοβολισμοὶ καὶ αἱ χαρμόσυνοι κωδωνοκρουσίαι ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς λειτουργίας ἀνεγνώσθη εἰς τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὸ περιστύλιον τῆς μονῆς, ἡ μετάφρασις τῆς ἐπιστολῆς τῶν ναυάρχων, ἡ ὁποία κατόπιν ἐτοιχοκολλήθη εἰς τὰ κεντρικώτερα σημεῖα τῆς πόλεως.

Τέλος κατὰ τὴν τελετὴν ἡ ὁποία ἔγεινε εἰς τὴν Αἴγινα τὴν ἐπομένην 29ην τοῦ μηνὸς «ἐπ' εὐκαιρίᾳ—γράφει ἡ «Ὀικουμενικὴ Ἐφημερίς»—τοῦ θριάμβου τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἐναντίον τῶν βαρβάρων», παρίσταντο τὰ μέλη τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Βουλῆς, οἱ γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας καὶ ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι. Τότε διὰ πρώτην φορὰν ὑψώσαν τὴν σημαίαν τὴν ὁποίαν εἶχαν ὑφάνει αἱ κυραὶ τῆς Μασσαλίας διὰ τοὺς ὑπεράσπι-

¹ Ἀρχεῖα Ὑπ. Ἐξ. Γαλλίας. Πολιτικὴ ἀλληλογραφία Τουρκίας. Τόμος 248 σελ. 177—187. Τηλεγραφήματα Guilleminot.

² Ἀρχεῖα Ὑπ. Ἐξ. Ἑλλάδος 1827, Φάκελλος 10 Ἀφ. 166.

2. Οἱ Ἕλληνες δέχονται τὴν εἰδησιν τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου.

στὰς τοῦ Μεσολογγίου καὶ ποὺ εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδον τῶν πολιορκουμένων, ὁ δὲ Σπυρίδων Τρικούπης ἐξεφώνησεν ἑπείροχον λόγον ὁ ὁποῖος ἠκούσθη ἐν μέσῳ Ἀθηναϊκῆς σιγῆς.

Τὸν συγκινητικὸν αὐτῶν ἑορτασμῶν ἐκ μέρους ὀλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος ἠνωμένης, ἀποδίδει θαυμασίως ὁ Ballange εἰς τὸ σχεδιάσμα του τοῦ ὁποίου ἐν ἀντίτυπον εἶχα τὴν τύχην νὰ εὔρω εἰς τὴν Γενναῖον βιβλιοθήκην, καὶ τοῦ ὁ ποιητῆς Boulay-Paty εἰς μίαν ὠδὴν του ἀφιερωμένην εἰς τὸν Κάλβον, ἣ ὁποία ἐγράφη τὸ 1828.

O Grecs, sur le rivage assemblez vos [familles,
Formez la danse antique et de vos cha- [stes filles

laissez nos matelots presser la blanche [main]
Et, essuyant vos pleurs, dansez, ô vier-
[ges pures,
Et ne fremissez plus à ces cris, ces [murmures
Que le vent de Morée apporte du [lointain.
Rendez grâces aux Rois, rendez grâces
[à Dieu
A Dieu qui, fatigué de vos longues [misères,
Au même instant des Rois allumant
[les tonnerres
Abîme vos tyrans dans une mer de feu.

* *

Τὸ παράδειγμα τοῦ λαοῦ ἠκολούθησαν καὶ αἱ ἀρχαί. Εἰς μίαν ἐπιστολὴν ἀπευθυ-

νομένην πρὸς τὸν ναύαρχον Δὲ Ριγνὺ, οἱ προὔχοντες τῶν Σπετσῶν ἐβεβαίωσαν τὴν ἐξοχότητά του, ὅτι ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου εἶχε χαράξει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ αἰώνιον σεβασμὸν καὶ εὐγνωμοσύνην καὶ ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου, ἡ ὁποία ἦτο ἰδιαιτέρως ἐκτεθειμένη εἰς τὴν φοβερὰν ἐκδίκησιν τοῦ ἐχθροῦ, ἀνεπέμπον καθημερινῶς εὐχὰς ὑπὲρ τῆς μακροημερεύσεως τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλέως.

Ἐπίσης καὶ τὸ Νομοθετικὸν σῶμα τῆς Ἑλλάδος εἰς ἔγγραφον πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν στόλων τῶν τριῶν συμμαχῶν Δυνάμεων ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει, τοῖς ἀνεκοίνου τὰ ἐγκώμια τὰ ὁποία ἀπηυθύνοντο εἰς τοὺς ἐνδόξους ἡρώας τῆς ναυμαχίας καὶ τὰς εὐχὰς αἱ ὁποιαὶ ἀνεπέμποντο ὑπὲρ τῆς τριπλῆς Συμμαχίας, ἐκ μέρους ὅλου τοῦ λαοῦ.

Ἀυτὰ συνέβαιναν ἐν Ἑλλάδι. Ποία ἦτο ὁμοίως ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν ἐπροκάλεσεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ ἀναγγελία τῆς ναυμαχίας; Ἀσφαλῶς δὲν ὑπῆρξαν ξένα πρὸς τὴν ἐντύπωσιν αὐτὴν καὶ τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποία εἶχαν ἐμπνεύσει οἱ Ἕλληνες. Κατὰ τὴν γνώμην μου ὁμοίως πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς ἄλλα ἰδιαίτερα αἷτια τὴν συγκίνησιν πού προεκάλεσε εἰς ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην ἡ εἶδησις τῆς καταστροφῆς τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου. Καὶ διὰ νὰ τὸ συνοψίσω δι' ὀλίγων λέξεων τὰς ιδέας μου: *Ναυαρίνον δὲν ἐγέννησε τὸν Φιλελληνισμόν, ἀλλ' ὁ Φιλελληνισμὸς ἐγέννησε τὸ Ναυαρίνον.*

Εἰς τὴν Βιέννην τὸ γεγονός αὐτὸ ἐπροκάλεσε μεγάλην ἀγανάκτησιν εἰς τοὺς διπλωματικοὺς κύκλους. Ὁ Φραγκίσκος Β' τὸ ἐχαρακτήρισεν ὡς δολοφονίαν, ὁ Μέττερνιχ ὡς φρικώδη καταστροφὴν καὶ ὁ Ἐστερχάζν τὸ παρέβαλε μὲ τὸν διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας. Εἰς τί ὀφείλεται αὐτὴ ἡ γενικὴ ἀγανάκτησις; Ἡ ἀπάντησις συνοψίζεται εἰς μίαν καὶ μόνον λέξιν, καὶ ἡ λέξις αὐτὴ τὴν ὁποίαν μοῦ ψιθυρίζει ἀπὸ τὴν Σφακτηρίαν ὁ Σανταρόζα, εἶναι: *Risorgimento*. Λιότι, ὅπως ὀρθότατα, λέγει ἓνας Ρουμᾶνος, ὁ ἄλλοτε ὑπουργὸς κ. Παγκράτι: «Ἐπάνω ἀπὸ τὰς θαλάσσας καὶ τὰ βουνά, ὅλοι οἱ ἀπελευθερωτικοὶ ἀγῶνες δὲν ἀποτελοῦν παρὰ ἓνα».

Εἰς τὴν Πετρούπολιν ὁμοίως ὁ ἐνθουσιασμός ἦτο εἰλικρινὴς καὶ τόσο μᾶλλον βαθύτερος καθ' ὅσον εἶχε χαρακτηρὰ ἐν μέρει θρησκευτικόν. «Ὁ Ρωσικὸς στόλος—γράφει ὁ Isanbert—εἶχε φανῆ ἀντάξιός τοῦ παλαιότερου ναυτικοῦ καὶ τῶν πλέον πεπειραμένων ἀξιωματικῶν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Οἱ στρατιωτικοὶ ἦσαν ἐξαλλοὶ ἀπὸ χαρὰν, οἱ διπλωματικοὶ κύκλοι ἦσαν ἐνθουσιασμένοι διὰ τὸ πλῆγμα πού κατεφέρθη ἐναντίον τοῦ Μέττερνιχ καὶ ἐγκωμιάζαν τοὺς ναυάρχους τοὺς ὁποίους ἐχαρακτήριζαν ὡς ἄνδρας πού ἐγνώριζαν νὰ λύνουν τὰ ζητήματα καὶ ἀξίζαν νὰ διευθύνουν τὴν πολιτικὴν. Ὁ αὐτοκράτωρ τέλος, μολοντί ἐδήλωσεν ὅτι ἐλυπεῖτο διὰ τὸ αἷμα πού εἶχε χυθῆ, ἐπαρασημοφόρησε καὶ τοὺς τρεῖς ναυάρχους καὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τῆς Πύλης».

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ εἶδησις προεκάλεσε διαφορετικὴν ἐντύπωσιν εἰς ἐκάστην τῶν πολιτικῶν μερίδων. Τὸ κόμμα τῶν Οὐίγων εἰς τὸ ὁποῖον προσεχώρησαν καὶ οἱ «Τάϊμς» ἐπευφήμησεν ὁμοφώνως τὴν κατὰ θάλασσαν νίκην τοῦ Κόδριγκτων. Τὸ κόμμα τῶν *Τόρεθν* ὁμοίως, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκε καὶ ἡ Κυβέρνησις, ἔδειξε μεγαλυτέραν ψυχρότητα καὶ γνωρίζομεν ἀπὸ τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Κόδριγκτων, πόσον ἐκοπίασεν ὁ ἐνδοξὸς ναύαρχος διὰ νὰ πείσῃ τοὺς ἐπιστήμους κύκλους ὅτι ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου δὲν ἦτο ἓνα «δυσάρεστο γεγονός» (untoward event), ἀλλὰ ἡ «ἀναγκαία συνέπεια» τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου.

Ἐξ ἄλλου φαίνεται ὅτι ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς ἐχειροκρότησε χωρὶς ἐπιφύλαξιν τὴν νέαν αὐτὴν νίκην τῆς Βρετανικῆς σημαίας ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας, διότι κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἰδίου ἔτους ἤνοιξαν εἰς τὸ Λονδίνον δύο πανοράματα τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου, καὶ εἶναι γνωστὸν πόσον πολυσύχναστον θέαμα ἦτο ἄλλοτε ὁ πρόδρομος αὐτὸς τοῦ κινηματογράφου. Τὸ ἓνα πανόγραμμα ἦτο ἔργον τοῦ Robert Burford, τὸ ἄλλο τὸ εἶχε ζωγραφίσει ὁ J. Wilson «marine painter of His Highness the Lord High Admiral Duke of Clarence».

Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁμοίως ἡ εἶδησις προεκάλεσε παραλήρημα καὶ ὁ ἐνθουσιασμός

3, Ἴμπραϊμ πασᾶς καὶ ναύαρχος Δὲ Ριγνύ.

ἔξεδηλώθη κατὰ τοὺς πλέον διαφόρους τρόπους. Εἰς τὸ Παρίσι ἡ ναυμαχία ἔγεινε γνωστὴ μόλις κατὰ τὴν 9ην Νοεμβρίου, ἀλλὰ μολοντί ἐγνώσθη τόσον ἀργά ἡ εἰδησις προεκάλεσε μεγάλην συγκίνησιν εἰς ὅλους τοὺς κύκλους. Καὶ στὰς πλέον πτωχικὰς καλύβας ἀκόμη ἐδιάβαζαν μὲ ἀπλησίαν τὰς ἔφημερίδας ποὺ ἐδημοσίευαν τὸ ἀνακοινωθὲν τῆς ναυμαχίας καὶ μίαν παρομοίαν σκηνὴν ἀπηθανάτισεν ὁ Charlet εἰς ἓνα σχεδιάσμα ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὸ Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον. (Εἶκ 1.)

Ὁ ἀντίκτυπος τῆς ναυμαχίας ἦτο ζωηρότερος εἰς τὸ Χρηματιστήριον, τὸ κατ' ἐξοχὴν πολιτικὸν βαρόμετρον, ὅπου παρατηρήθη μεγάλη ὑψωσις ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀξιῶν, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ἀναγγελία τῆς μάχης τοῦ Βατερλώ ἔγεινε δεκτὴ μὲ ραγδαίαν πτώσιν.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἡ «Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων» προσέθετεν ὡς ὑστερόγραφον εἰς τὴν «τελευταίαν ὥραν»: «Νίκη! Νίκη! Ἡ Ἑλλάς ἐσώθη! Ἡ φιλελληνικὴ συνθήκη δὲν ἦτο ἀπατηλὴ ὑπόσχεσις». Ἀκόμη καὶ ὁ «Μηνύτωρ», ὄργανον τῆς Κυβερ-

νήσεως, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων μεταστροφὴ ἦτο πολὺ πρόσφατος, ἐδήλωνε μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι «ὅλα εἶχάν τελειώσει πλέον εἰς τὴν Ἀνατολήν».

Ὅπως καὶ εἰς τὸ Λονδίνον ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Παρίσι, ὁ ζωγράφος Charles Langlois, τοῦ ὁποίου ὁ θαυμάσιος πίναξ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου εὑρίσκεται εἰς τὰς Βερσαλλίας, ἐξωγράφησεν ἓνα πανόραμα τὸ ὁποῖον ἐθαύμασε ὅλο τὸ Παρίσι. Ἐνας ἄλλος ζωγράφος ὀνόματι Garneray, τοῦ ὁποίου ἡ σύνθεσις εὑρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ρουέν, ἀπεστάλη εἰδικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ζωγραφίσῃ ἓνα πίνακα μὲ θέμα τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου. Κατὰ τὰς πληροφορίας τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων» ἡ ἰδέα τοῦ νὰ ἀπαθανατισθῇ διὰ τοῦ χρωστήρος ἡ νέα αὐτὴ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου ὠφείλετο εἰς τὸν Κάρολον τὸν I προσωπικῶς, ἡ δὲ ἐκλογή τοῦ ζωγράφου εἰς τὴν νύμφην τοῦ βασιλέως «τῆς ὁποίας—προσθέτει ἡ ἔφημερίς—εἶναι γνωστὴ ἡ ἀγάπη πρὸς τὰς τέχνας».

Ἡ ναυμαχία ὁμως τοῦ Ναυαρίνου ἐνέπνευσεν ἐπίσης καὶ μίαν ἄλλην τέχνην.

πλέον λαϊκὴν, τὴν εἰκονογραφίαν (imagerie) τοῦ Ἐπινάλ. Ἐνας συλλέκτης ἀπὸ τὴν Ἀμιέννην μοῦ ἔγραψε ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὴν κατοχὴν του μίᾳ ἔγχρωμος ξυλογραφία 65 X 42 ἡ ὁποία ἐξεδόθη τὴν 15ην Νοεμβρίου 1827 ὑπὸ τοῦ ἐργοστασίου Πελλερὲν καὶ ἦτο ἔργον ἑνὸς γηραιοῦ τεχνίτου ὀνόματι Ceorgin, τοῦ ὁποίου ἡ ἀφέλεια—μοῦ γράφει ὁ εὐτυχὴς κάτοχος κ. Allain Dubois—εἶναι ἔξ ἴσου συγκινητικὴ ὅσον καὶ διασκεδαστικὴ. Τῆς εἰκόνος αὐτῆς δυστυχῶς δὲν ἐπρόλαβα νὰ λάβω φωτογραφίαν, ἀντ' αὐτῆς ὁμοῦ παραθέτω μίαν χαριτωμένην ἐπιγραφὴν ἀπὸ φιαλὴν λικέρ (Εἰκ. 4), τὴν ὁποίαν μοῦ παρεχώρησεν εὐγενῶς ὁ κ. Φερνάνδος Γκιόλ, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται εἰδικῶς εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐρεῦνας. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ναυμαχίας ἐγράφησαν ἅπειρα ποιήματα ὑπὸ τοῦ Boulay-Paty, τὸν ὁποῖον ἤδη ἀνέφερα, ὑπὸ τοῦ Chopin, τοῦ Pottier, τοῦ Montremont, τοῦ Valori, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα δὲν κατόρθωσα νὰ εὑρω. Κατόρθωσα ὁμοῦ νὰ ἀνακαλύψω μίαν φθὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου» ἔργον τοῦ ποιητοῦ Alfred de Woilly, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων» τῆς 16ης Νοεμβρίου ὡς ἐπιφυλλίς, δηλαδὴ μίαν ἑβδομάδα ἀφ' ὅτου ἔγεινε γνωστὴ ἡ εἴδησις εἰς τὸ Παρίσι, καὶ τὸ ποίημα τοῦ Eugene de Pradel τὸ ὁποῖον ἀπήγγειλε δημόσια ὁ ποιητὴς εἰς τὴν Λιμόζην τὴν ἡμέραν τῆς ἀναγγελίας τῆς νίκης, καὶ ποῦ ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὴν Βασιλικὴν Ναυτικὴν Σχολὴν τῆς Ἀγγουιλέμης. Τὸ ποίημα αὐτὸ ἐξεδόθη εἰς Ροσεφόρ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

4.—Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου ὡς ἐτικέττα φιαλῶν λικέρ ἐν Γαλλίᾳ.

Ὅλη ὁμοῦ αὐτὴ ἡ παραγωγὴ δὲν ἦτο παρὰ ἐφήμερος καὶ ἐπρόκειτο νὰ τὴν σαρώσῃ διὰ παντὸς ἡ κολοσσιαία καὶ ἀδιάσειστος ἐπιτυχία τοῦ «Ναυαρίνου» τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, τοῦ Victor Hugo, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκλόνητος ἀφοσίωσις εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι τόσον μᾶλλον ἀξιοσημείωτος, καθ' ὅσον ἀντιβαίνει πρὸς τὴν ἀστάθειαν τῶν πολιτικῶν του φρονημάτων.

Καὶ ἡ μουσικὴ ὁμοῦ δὲν ἔμεινε καθόλου πίσω. Τὸ φιλελληνικὸν κομιτάτον ἀνέθεσεν εἰς τὸν Ροσσίνι νὰ συνθέσῃ τὴν μουσικὴν δι' ἀμίαν καντάταν τῆς ὁποίας τὰ λόγια εἶχεν ἤδη γράψῃ ὁ Casimir Delavigné καὶ ἡ ὁποία θὰ ἐψάλλετο εἰς μίαν ἑορτὴν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Προτοῦ ὁμοῦ ὁ Ροσσίνι γράφει τὴν σύνθεσιν αὐτὴν—τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζω ἂν πραγματικῶς ἔγραψε—ἐπαίξετο ἤδη εἰς ὅλα τὰ σαλόνια μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν μίᾳ romance διὰ πιάνο τοῦ Kahn, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἠχὸ τοῦ Ναυαρίνου».

Ἡ τέχνη ὁμοῦ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ναυαρίνου εἶχε τὴν μεγαλυτέραν διάρκειαν εἶναι... ἡ μαγειρικὴ. Πραγματικῶς, ποῖος ἀγνοεῖ ἐνῶ ἡ **Μακεδονία** διὰ τοὺς συμπατριώτας τοῦ Brillat-Savarin εἶναι μιὰ σαλάτα ἀπὸ διάφορα χόρτα ἢ φροῦτα, τὸ δὲ **Ναυαρίνον** εἶναι ἀκόμη καὶ τώρα ἐντραδά ἀρνιοῦ μὲ πατάτες;

* *

Ὅλος ὁ κόσμος χαίρεται. Οἱ μόνοι ποῦ εἶναι βυθισμένοι εἰς ἀπελπισίαν—γράφει ἡ «Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων»—εἶναι οἱ δυστυχησμένοι οἱ νομάρχαι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ Ναυαρίνον ἀφήρесе τὴν ἐλπίδα νὰ ὑποσχεθοῦν εἰς τὸ μέλλον εἰς τοὺς ἐκλογεῖς τῶν τὴν συγκατάθεσιν τῶν διὰ τὴν διοργάνωσιν συναυλιῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὑπόσχεσις πολὺ ἐλκυστικὴ, καθὼς φαίνεται, τόσο μᾶλλον καθόσον εὐρισκόμεθα εἰς παραμονὰς ἐκλογῶν.

Εἰς τὰ διάφορα κόμματα ἡ ναυμαχία εἶχε τὸν πλέον ἀπρόοπτον ἀντίκτυπον. Εἰς τοὺς κυβερνητικοὺς ἀφ' ἑνὸς ποῦ ἠσθάνοντο τὸ ἔδαφος νὰ φεύγῃ καὶ ἐζήτουν ἕνα στήριγμα, ἡ χαρὰ ἦτο ἀσυγκράτητος. Οἱ πρόεδροι τῶν ἐκλογικῶν κέντρων λαμβάνουν διαταγὰς νὰ ἐξυμνήσουν εἰς τὰς ἀγορεύσεις τῶν τὴν καταστροφὴν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Εἰς τὴν Ἀνι πολίτευσιν

ἔξ ἄλλου, ἐπεκράτει ὁ φόβος μήπως ἡ κυβερνήσις ἐπωφεληθῆ τοῦ **εὐτυχοῦς αὐτοῦ γεγονότος**. Ἡ «Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων» ἀπαντᾷ εἰς μερικοὺς ἐπισκόπους οἱ ὅποιοι ἠδύχηθησαν νὰ γίνουν **χριστιανικαὶ ἐκλογαί**, ὅτι βεβαίως δὲν θὰ γίνουν **Τουρκικαί**.

Ἄς ἀφήσωμεν ὅμως τὴν Βουλὴν καὶ ἕς ἔλθωμεν εἰς τὴν Αὐλὴν. Τὰ αἰσθήματα τοῦ δουκὸς τῆς Ὁρλεάνης δὲν ἐτηροῦντο μυστικά ἀπὸ κανένα. Ἡ δούκισσα τοῦ Μπερρύ φαίνεται, συνεμερίζετο τὸν φιλελληνισμόν τοῦ μέλλοντος «ἄρπαγος» ἑξαδέλφου τῆς, καὶ δὲν θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ σχολιάσωμεν τὴν εἰλικρινῆ; αἱ ἔντιμον στάσιν τοῦ Καρόλου τοῦ Ι', ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ συκοφαντία ἢ ὁποία δὲν φεΐδεται οὐδενός.

Πράγματι μερικοὶ Τουρκόφιλοι ἀπέφωσαν τὴν Γαλλικὴν συγκατάθεσιν διὰ τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ βασιλέως νὰ προσεγγίσῃ τὴν Ρωσσίαν. Ἐδῶ ὅμως δὲν βλέπομεν τίποτε τὸ ἀξιόμμεπτον, διότι τὴν αὐτὴν πολιτικὴν εἶχεν ἀκολουθήσῃ καὶ ὁ Τίλισιτ, τὴν ἰδίαν δὲ ἠκολούθησεν ἀργότερον καὶ ὁ Κρόνσταντ.

Ἄλλοι πάλιν, πλέον κακόβουλοι, διετείνοντο ὅτι αἱ δάφναι τὰς ὁποίας εἶχεν δρέψῃ ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' ἐν Ἰσπανίᾳ δὲν ἄφηναν τὸν διάδοχόν του νὰ ἡσυχάσῃ. Διὰ τὸ ὅχι ὅμως καὶ ἐκεῖνας ποὺ εἶχε δρέψῃ καὶ ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει φαίνεται ὅτι ὁ Κάρολος δὲν ἐπερίμενε νὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τοῦ βασιλικοῦ λόγου διὰ νὰ καταστήσῃ γνωστὰ τὰ αἰσθήματά του, διότι λέγεται ὅτι, εἴκοσιν ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῆς ναυμαχίας, εἶπε τὴν ἐξῆς ἐγωϊστικὴν ἀλλὰ καὶ χαριτωμένην φράσιν τὴν ὁποίαν θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σᾶς ἐπαναλάβω. Ἀντιληφθεῖς δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ διαμερίσματά του τὴν παρουσίαν τοῦ συνταγματάρχου Δὲ Ριγνύ, ἀδελφοῦ τοῦ ἐνδόξου ναυάρχου, τὸν ἐπλησίασε καὶ τοῦ εἶπε μὲ χάριν ἐντελῶς βουρβωνικὴν: «θὰ εἶχα νὰ σᾶς συγχαρῶ, ἀλλὰ **κρατῶ τὰ συγχαρητήρια διὰ τὸν ἑαυτόν μου**». Si non é vero é ben trovato. Ἐπίσης καὶ ὁ λόγος τοῦ θρόνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπήντησαν διὰ νὰ δώσουν περισσοτέραν ἔντασιν, ὁ μαρκήσιος De la Fessonaie καὶ ὁ βαρῶνος Charles Dupin, ἐτελείωνε μὲ αὐτὰς τὰς λέξεις: «Ἡ συνθήκη τὴν ὁποίαν ὑπέγραψα μὲ τοὺς

5.—Ὁ Βίκτωρ Οὐγγώ
τὴν ἐποχὴν τῆς Ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου.

συμμάχους μου, τὸν Βασιλέα τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας, ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Ἑλλάδος, ἢ δὲ ἀπρόβλεπτος ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου ἀφ' ἐνός μὲν ἦτο μία εὐκαιρία διὰ νὰ δοξασθοῦν τὰ ὄπλα μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπῆρχεν ἢ πλέον τρανὴ ἀπόδειξις τοῦ συνδέσμου μεταξὺ τῶν τριῶν κρατῶν».

Εὐκαιρία διὰ νὰ δοξασθοῦν τὰ ὄπλα μας. Ἴδου διὰ τὴν ἐκτὸς τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ τοῦ φιλελληνισμοῦ τοῦ ὁ γαλλικὸς λαός, ὁ ἔνδοξος ἠττημένος τοῦ Ἀβουκίρ καὶ τοῦ Τραφαλᾶρ ἐφρικίασεν ἀπὸ ἐλπίδα καὶ ὑπερηφάντιαν τόσον μᾶλλον δικαίως, καθ' ὅσον τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ἐπολέμησαν εἰς τὸ Ναυαρίνον, εἶχαν ἐξωπλισθῆ ἐντὸς μιᾶς μόνον ἑβδομάδος. Καὶ τὸ διπλοῦν αὐτὸ συναίσθημα ἀποδίδει ὁ Hugo θαυμασίως εἰς τὸ περίφημον τετράστιχον:

Gloire à nos fleurs de lys dont l' éclat
[est si beau
L' Angleterre aujourd'hui reconnaît sa
[rivale
Navarin la lui rend. Notre gloire navale
A cet embrasement rallume son flamme
[beau.

ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΠΠΑΣ